

Spreken over God

Spreken over God

Inhoud

Inleiding	5
Hoofdstuk 1 God ter sprake brengen	7
Hoofdstuk 2 Hoe spreken we over God?	11
Hoofdstuk 3 Spreken over God en de ervaring (1)	15
Hoofdstuk 4 Spreken over God en de ervaring (2)	19
Hoofdstuk 5: Een belijdende kerk	23
Gespreksvragen bij de pastorale handreiking 'Spreken over God'	27

Inleiding

Waarom deze handreiking?

Waarom leggen we een pastorale handleiding voor met als titel 'Spreken over God'? Daar is een aantal redenen voor te geven.

- In de afgelopen tijd zijn er diverse intensieve discussies in onze kerk geweest over God. Te denken valt aan discussies rond het *ietsisme*, het bestaan van God en het zogenaamde esoterisch spreken over God. Die hebben de vraag opgeworpen wie God is en hoe we over Hem kunnen spreken.
- Er zijn veel mensen, ook binnen onze kerk, die worstelen met de eerste regel van de Apostolische Geloofsbelijdenis: 'Ik geloof in God, de Vader, de Almachtige, Schepper van de hemel en de aarde.' Vragen als 'Waar kom ik God tegen?' en 'Wat ervaar ik van God?' maken dat deze belijdenis voor hen allerminst vanzelfsprekend is.
- Spreken over God wordt ook 'van buiten' aangevochten. Waar halen we het vandaan om over God te spreken? Gaat het daarbij niet om een privéopvatting die puur subjectief is? Moet je die dan ook maar niet privé houden?
- Ten slotte: wij leven ook in een religieus plurale samenleving. Het christelijk geloof heeft geen monopolie als het gaat om het spreken over God. Daardoor worden we uitgedaagd ons opnieuw te bezinnen op ons christelijk geloof en met name ons geloof in God.

Deze handreiking geeft geen kant en klare antwoorden op al deze vragen. Wij proberen de vragen serieus te nemen en we steken ons licht op bij de Bijbel en de christelijke traditie. We geloven dat die ook licht geven. Met dit alles hopen we het gesprek over het 'spreken over God' te stimuleren. De handreiking is bedoeld als hulp om vragen, ervaringen en inzichten met elkaar te delen. Om daarmee verder te komen in ons verstaan van God en ons spreken over God.

Tegelijk is het een bijdrage om *belijdend* over God te spreken. Dat laatste is urgent in het licht van publicaties of verkondigingen die de vraag hebben doen opkomen of deze al dan niet een bijdrage zijn aan het *kerkelijk* spreken over God. De kerk wordt dan geprikkeld om de vragen die in dergelijke publicaties klinken serieus te nemen. Zij wordt uitgedaagd zich te bezinnen op haar geloof en ook eerlijk aan te geven waar de grenzen van dit kerkelijk spreken liggen. Van diverse zijden is dan ook een klemmend beroep op de synode gedaan het thema 'belijdend spreken over God' op de agenda van de synode te zetten. Dat willen we met deze handreiking serieus nemen.

Dit alles geeft ook de grenzen van deze handreiking aan. De pretentie is niet om een afgeronde behandeling van het thema 'ik geloof in God' te bieden. Het gaat al evenmin om een dogmatisch geschrift over de godsleer. Het is ook niet de bedoeling om in te gaan op alle vragen rond 'geloven in God'. Het gaat om een beperkte groep van vragen. Niet iedereen zal met die vragen zitten. Toch menen we dat ze breed in onze kerk leven en dat deze handreiking daarom een breed bereik zal hebben.

De opzet van de handreiking

De opzet van de handreiking is als volgt. In hoofdstuk 1 zetten we in met wat ons ertoe brengt over God te spreken. Als spreken over God niet zomaar een slag in de lucht is, hoe weten we dan van Hem? Welke bronnen zijn er van waaruit God ter sprake kan worden gebracht? Met andere woorden: *hoe* kunnen we eigenlijk over God spreken?

Van daaruit richten we in hoofdstuk 2 de aandacht op de vraag over welke God we het hebben, wanneer we over Hem spreken. Hoe spreken we *goed* over God? We zullen hier vooral letten op de meer persoonlijke en de meer onpersoonlijke wijze om over God te spreken.

Na deze basishoofdstukken gaan we in hoofdstuk 3 in op de belangrijke vraag wat spreken over God met onze *ervaring* te maken heeft. Het spreken over God waaraan geen ervaring beantwoordt, zal weinig zeggingskracht en weinig betekenis hebben. Ervaring is onmisbaar. Tegelijk is het ook goed om iets over de grenzen van de ervaring te zeggen. Alles heeft wel met ervaring te maken, maar ervaring is niet alles.

In hoofdstuk 4 gaan we met dit thema verder, in het besef dat velen juist *weinig* van God ervaren. Hoe komt dit? We ondernemen een poging daar enkele oorzaken voor te noemen. Zonder te pretenderen hier een afdoende oplossing voor te hebben, wijzen we wel in bepaalde richtingen. Daarnaast kunnen er ook negatieve ervaringen zijn die een blokkade kunnen vormen om in God te geloven of over Hem te kunnen spreken. Ook daar gaan we kort op in.

In het afsluitende hoofdstuk 5 spitsen we het spreken over God toe op het *belijdend* spreken over God. Dit belijdend spreken is een antwoord op wat God ons te zeggen heeft. Het gaat erom als kerk zo te spreken dat we daar recht aan doen. Bij dit belijden hoort ja zeggen tegen de God die ons zijn ja-woord heeft gegeven en daarmee nee zeggen tegen alles wat dat ja-woord dreigt te ontkrachten.

De doelgroep van de handreiking

Deze handreiking dient vooral de interne bezinning van onze Protestantse Kerk over het spreken over God. Hij is dan ook in de eerste plaats bedoeld voor de leden van onze kerk. We denken daarbij aan voorgangers, ambtsdragers en in de thematiek geïnteresseerde gemeenteleden. In de tweede plaats willen we met de handreiking ook een wijdere kring van geïnteresseerden buiten onze kerk bedienen. De vragen die hier aan de orde gesteld zijn, leven immers ook in andere kerken, en zelfs daarbuiten. De handreiking gaat uit van een redelijke mate van bekendheid met het christelijk geloof. Niet alles wordt uitgelegd. Tegelijk is gepoogd taal te vermijden die alleen voor theologisch geschoolden behapbaar is.

De handreiking kan voor persoonlijke toerusting dienst doen. Hij kan ook gebruikt worden voor het gesprek in de classis, de kerkenraadsvergadering of gemeentekringen. Met het oog daarop is aan het slot van elk hoofdstuk een aantal gespreksvragen opgenomen.

Hoofdstuk 1 God ter sprake brengen

*Wat wordt er ooit gezegd wanneer een mens iets over u zegt?
En toch: wee degenen die over u zwijgen, want met al hun praten zijn zij stom!*

Augustinus (Belijdenissen I,v,4)

God wordt ter sprake gebracht

Het valt op dat in onze samenleving het thema 'God' terug van weggeweest is. Dat is verrassend. Lange tijd leek de trend anders. Volgens de zogenaamde secularisatiethese zou de behoefte aan religie en geloof, naarmate mensen verder het heft in handen nemen en hun leven vorm geven, vanzelf afsterven. Deze these is inmiddels van een aantal stevige vraagtekens voorzien. Daar is alle reden voor. Juist steden die voorlopers in de secularisatie zijn geweest, worden gekenmerkt door een bonte markt van kerken, moskeeën en andere godshuizen. Gelovigen van hier en elders spreken vrijmoedig over hun God. Bovendien blijkt in toenemende mate dat veel mensen geen genoegen nemen met een wereld van alleen maar het hier en nu. Zij zoeken naar een vorm van spiritueel leven. Dat is natuurlijk niet hetzelfde als geloven in God of spreken over God, maar toch is deze trend opmerkelijk. Er is een breed besef dat er meer is tussen hemel en aarde, hoe dit 'meer' dan ook benoemd wordt. Het thema 'God' valt dus niet zomaar uit te roeien. Zelfs in een samenleving die sterk gesecculariseerd is (en wellicht nog sterker seculariseert), zal het zich blijven melden.

Spreken over God is overigens nooit weg geweest. Op de dag van de opstanding van Christus kwamen en komen ook in ons land vele mensen samen in zijn naam. Zij zingen een nieuw lied tot eer van God. Kinderen hoorden en horen in hun eigen taal de verhalen uit de Bijbel waarin verteld wordt over de goede Herder. Spreken over God gebeurt, in verleden en heden en – zo geloven we – ook in de toekomst. Het valt niet uit te roeien.

Hoe kunnen we God ter sprake brengen?

Mensen hebben over God gesproken en in Hem geloofd en zullen dat blijven doen. Soms aarzelend, tastend en zoekend. Soms met volle overtuiging, blijdschap en gedrevenheid.

Toch wordt dat spreken over en geloven in God van verschillende kanten van een vraagteken voorzien. Eén zo'n vraagteken dat met name in onze samenleving wordt gezet, luidt: 'Hoe weet je dat? Je zegt nu wel van alles over God, maar hoe kom je daar nu eigenlijk bij?' Al sinds de 17e eeuw (de eeuw van het rationalisme) heeft deze vraag in vele toonaarden geklonken. Vaak in een wetenschappelijke sfeer, maar ook daarbuiten. De meeste gelovigen zullen deze vraag wel in een of andere vorm zijn tegengekomen.

Op zichzelf is er niets mis met een gezonde, kritische vraag. Daar moet een gelovige tegen kunnen. En ook wel wat op weten te zeggen. Immers, spreken over God is niet iets irrationeels. Geloof zet je verstand niet buiten werking. De vraag kan echter wel een bedenkelijke vorm aannemen. Dat gebeurt wanneer van een gelovige wordt gevraagd om eerst zijn geloof tussen haakjes te zetten en een 'neutraal' standpunt in te nemen. Vervolgens zou hij dan met argumenten op de proppen moeten komen die voor iedereen geldig zijn, om zo zijn geloof aannemelijk te maken.

Door de gemeenschap

Dat is een onmogelijke eis. En zo werkt het ook niet. Niemand begint bij nul. Een ongelovige niet, maar een gelovige evenmin. Als gelovigen hebben we al gehoord over God. Wij zijn opgegroeid in of zijn in aanraking gekomen met *een gemeenschap* die over God spreekt. Het is helemaal niet nodig ons daar eerst uit los te maken om vervolgens vanuit een neutraal standpunt uit te gaan maken of iets waar is of niet. Er is

een christelijke gemeenschap waar niet alleen gesproken wordt over God, maar ook geleefd met God. Het is een gemeenschap waarin de woorden over God vlees en bloed zijn geworden in de omgang met elkaar. Mensen zetten zich zonder veel pretenties in voor elkaar en voor anderen. Er wordt in deze gemeenschap met overtuiging gezongen en gebeden. Zo komen de woorden van God bij mensen binnen. Mooi is wat Augustinus schrijft:

Wij kwamen echter ook in aanraking, Heer, met mensen die tot U baden. Van hen leerden wij – terwijl we probeerden daar iets van te begrijpen – dat U een groot en machtig iemand was, in staat om ons te verhoren en te hulp te komen (...) (Belijdenissen)

Het is niet goed voorstelbaar hoe we zonder zulke gemeenschappen ooit iets van God zouden weten. Spreken over God wordt overgedragen door vaak eenvoudige mensen die de woorden hebben gedeeld en er naar hebben geleefd. Zij hebben iets uitgestraald van God. Zo ontstaat een levende traditie die steeds weer op nieuwe mensen wordt overgedragen. Daarom spreken we ook nu over God. Is er een betere reden voorstelbaar?

Door de Bijbel

In de christelijke gemeenschap worden woorden over God gesproken. Het bronbroek daarvan is de Bijbel. Het is het 'woordenboek van God'. Dit boek vertelt het grote verhaal van een paradijs dat is verloren gegaan en dat is herwonnen. Het is het verhaal van de pelgrimstocht van de mensheid, op weg naar de stad van God. Dat grote verhaal wordt weerspiegeld in een mozaïek van verhalen, geschiedenissen, gedichten, visioenen, preken, wetten, evangelieverhalen en spreuken. Uit deze bron is geput en is gedronken, de eeuwen door. Vertaald, vertolkt en toegepast is de Bijbel een boek geweest dat diep heeft doorgewerkt en geschiedenis heeft geschreven.

Dit boek wordt nog steeds gelezen. Het wordt aangereikt aan een nieuwe generatie met de aanbeveling *tolle, lege*: neem en lees! Het is een boek dat op verschillende manieren wordt uitgelegd en vertolkt, maar juist zo heeft het veel mensen geraakt en vernieuwd. Het is geen gemakkelijk boek en het heeft weerbarstige kanten. Soms loop je tegen verborgen schrikdraad aan. De woorden over God zijn niet op een presenteerblaadje leverbaar. Er zijn bovendien door kritische lezers allerlei vragen te stellen en vraagtekens te zetten.

Dat alles neemt niet weg dat dit boek woorden van en over God in deze wereld heeft ingebracht. Woorden die mensen hebben ingewijd in het geheim van het leven. De woorden van dit boek zijn als korreltjes in deze wereld gevallen en hebben vrucht gedragen. In en door deze woorden hebben mensen de stem van God zelf vernomen en zijn er diep door geraakt. Dat alles sluit kritische vragen niet uit. Alsof je die in de kerk niet mag stellen. Maar als een kritische houding echte openheid uitsluit, wordt daarmee de mogelijkheid om in aanraking te komen met levende woorden ingeperkt en raakt een bron afgesloten die al generaties lang heeft gevloeid.

Door Jezus Christus

De Bijbel is een boek vol woorden. We horen over God door woorden die geschreven staan. Waarom zijn deze woorden zo bijzonder? Het unieke van deze woorden is dat ze vertellen over een God die meer heeft gedaan dan alleen maar woorden laten klinken. Ze vertellen over een God die nabij gekomen is. Dat is begonnen met Abraham en Sara, Isaak en Rebekka, Jakob, Lea en Rachel. God heeft voor Israël gekozen en Israël gedragen zoals een moeder haar kind. Deze geschiedenis is uitgelopen op Jezus Christus. Volgens het Nieuwe Testament is dat de climax van de openbaring van God.

Op velerlei wijzen en langs velerlei wegen heeft God in het verleden tot de voorouders gesproken door de profeten, maar nu de tijd ten einde loopt heeft hij tot ons gesproken door zijn Zoon (...). (Hebreeën 1:1,2a)

Ook Jezus heeft, evenals de profeten voor hem, gesproken over God. Denk aan de bergrede en de gelijkenissen. Het zijn voor velen onvergetelijke woorden. Ze zijn zo diep dat we er niet over uitgedacht raken. Tegelijk zijn ze zo eenvoudig dat gewone mensen ze kunnen begrijpen. De zeggingskracht ervan is des te groter omdat we weten dat Jezus met zijn leven voor deze woorden heeft ingestaan.

We moeten echter nog een stap verder gaan. De woorden van God zijn 'in het verleden' tot ons gekomen door profeten, wijzen en wetgeleerden. In Jezus zijn deze woorden vlees en bloed geworden. Het Woord is hier een Mens geworden, zoals in Johannes 1:14 staat. Letterlijk staat er 'het Woord is vlees geworden'. God is zelf onder ons gekomen en heeft ons leven gedeeld. Hij deed dat zelfs met hoeren en tollenaars, met wie Jezus aan tafel zat. Jezus ging met ons de lange weg, tot in de dood – de dood aan het kruis.

Zo heeft God zichzelf ter sprake gebracht. Als het stemloze lam. Het is het 'lam van God dat de zonde van de wereld wegneemt'. (Johannes 1:29). Het spreekt de taal van de liefde die uit God is en alles nieuw maakt. Hier spreekt het hart van God. Dat heeft een zeggingskracht die verder gaat dan elk bewijs.

Dit betekent niet dat dit allemaal zo voor de hand ligt en voor iedereen prettig in de oren klinkt. Integendeel, juist Jezus heeft zoveel verzet opgeroepen dat Hij aan het kruis is geslagen. De woorden van God zijn ons allemaal vreemd. Ze storen ons in de waan dat wij zulke fantastische mensen zijn die het natuurlijk veel beter hebben gedaan dan anderen. Ze halen ons uit de droom van onze macht waar we liever niet in gestoord worden. Ze moeten dan ook steeds een weerstand bij ons doorbreken. God zij dank gebeurt dat keer op keer in mensenlevens. Dat wat eerst heeft tegengestaan, wordt voor ons als manna, brood uit de hemel dat leven van God geeft.

*Hier in dit stervend bestaan
wordt Hij voor ons geloofwaardig
worden wij mensen van God,
liefde op leven en dood.
(Gezang 325:7)*

Van centrum naar omtrek

Kortom: spreken over God is een weerslag van God die zichzelf ter sprake brengt. God openbaart zich, daarom kunnen we op goede gronden over Hem spreken. Zonder dat is alle spreken over God een slag in de lucht. Dit spreken is het meest indringend te horen in de Mensenzoon. Diep verscholen in deze wereld, in de nederige gestalte van de Mensenzoon, heeft het woord geklonken van God die met ons is, Immanuël. Deze Mensenzoon is als de steen die in de vijver van deze wereld is gevallen. Om deze inslag komt het water in beweging. We ontwaren de cirkels van de Schrift en de wijdere cirkel van de gemeenschap. En wijder nog zijn de cirkels die getrokken worden. Ook de culturen en de godsdiensten van de mensen worden bewogen en spreken iets uit van God. Zelfs de hemel en de aarde beweegt mee. 'De hemel verhaalt van Gods majesteit, het uitspansel roemt het werk van zijn handen.' (Psalm 19:2) Want God is bij machte zich bekend te maken. Het zoeken en tasten van de mens is niet tevergeefs. Het is niet in den blinde. God komt ons te hulp, Hij zoekt de mens, Hij raakt ons aan in onze taal, in ons hart en in ons leven.

*God heeft het eerste woord.
Hij heeft in den beginne
het licht doen overwinnen,
Hij spreekt nog altijd voort.
(Gezang 1:1)*

Spreken over God kan niet zonder spreken met God

In dit hoofdstuk ging het over 'spreken over God'. Dat hangt af van het 'spreken *van* God'. Maar er is nog een derde, namelijk 'spreken *tot* God'. Daar ging het overigens al eerder over. Door een biddende gemeenschap horen we van God en wordt een indruk van God gevormd. Het is goed om daar nog even bij stil te staan. Spreken over God kan de suggestie oproepen dat het over een afwezige gaat. In de christelijke gemeenschap spreken we niet alleen *over* God, we spreken vooral *met* Hem. God is aanspreekbaar. Je kunt in gewone mensenwoorden iets tegen Hem zeggen. Je kunt je hart voor Hem uitstorten. Juist zo wordt er iets van God gehoord.

Hoe vaak gebeurt dat niet: je begint te spreken en je eindigt met luisteren. Je begint te spreken en je komt er achter tweede spreker te zijn. Er is een eerste spreker die jou aanspreekt. Op begenadigde momenten kan gebed een vindplaats worden van God. In gebed en meditatie kunnen er woorden en indrukken van God binnenkomen. Juist in het gebed kan er een bijzondere ontvankelijkheid voor God zijn. Het gebed is als het afstellen van de antenne, om iets op te vangen van God. Omgekeerd, wie ophoudt met bidden, snoert een kanaal af waardoor God tot ons spreekt.

Hoofdstuk 2 Hoe spreken we over God?

Hoe de Bijbel spreekt over God

In de Bijbel wordt over God eerder in de taal van het volk dan in die van geleerden en filosofen gesproken. Opvallend is dat de Bijbel daarbij *persoonlijk* en zelfs *antropomorf* (menschvormig) over God spreekt. We lezen over de arm en het oog van God. 'De rechterhand van de Heer verheft mij, de rechterhand van de Heer doet machtige daden.' (Psalm 118:16) 'Het oog van de Heer rust op wie hem vrezen.' (Psalm 33:18a) God heeft ook een hart: 'Mijn hart wordt verscheurd' staat er zelfs in Hosea 11:8. Zo heeft Israël God ervaren: als een God over wie in menselijke termen gesproken wordt. Daarin wordt uitdrukking gegeven aan Gods levende bemoeienis met de mensen.

Dit alles komt niet in mindering op het besef dat God verheven en heilig is. Hij is niet te vangen in beelden, niet af te beelden in goud of zilver, en vooral: niet te manipuleren. Het is opmerkelijk dat de tempel in Israël 'leeg' was. Er viel geen afbeelding van God te bekennen. In het 'heilige der heiligen' stond slechts een kist, met daarin de twee stenen van de wet. God is nabij, maar Hij hult zich ook in wolk en duisternis. Als Mozes vraagt God te mogen zien, ziet hij Hem in het ontwijken, 'van achteren'. (vgl. Exodus 33:22,23) Geen mens kan Gods aangezicht zien en leven, zo is de vaste overtuiging van Israël. Deze verhevenheid en heiligheid staan echter naast het geloof in Gods nabijheid bij Israël en bij de mensen. God is wel heilig, maar Hij is geen sfinx die zich onbenaderbaar in een verre hemel ophoudt. Integendeel, de God die 'hoog is en verheven' is de God die woont bij 'hen die verslagen en onaanzienlijk zijn'. (Jesaja 57:15)

Persoonlijk spreken over God

In navolging van het bijbels spraakgebruik wordt ook in de christelijke traditie *persoonlijk* over God gesproken. God is niet een menselijke persoon, maar Hij is ook niet een onpersoonlijk 'iets'. Hij kent en handelt en bemint. Hij *kent* ons, 'Gij doorziet van verre mijn gedachten.' (vgl. Psalm 139) God *handelt* niet als een mens, maar Hij handelt wel: Hij zal de wereld richten en redden van de ondergang. Hij *bemint* niet als een mens, maar Hij heeft wel lief en houdt zelfs van ons, zondige mensen. Dat alles kun je niet van een onpersoonlijke macht of een 'iets' zeggen.

Hier ligt de belangrijkste reden om in persoonlijke termen over God te spreken. We doen dat dan bovendien in navolging van Jezus die over God in persoonlijke termen sprak. Een voorbeeld daarvan is de gelijkenis van de verloren zoon. Daar lezen we van een vader die zijn zoon al zag toen hij nog ver was en op hem toe loopt en omhelst (Lucas 15:20). Zo is God, heeft Jezus duidelijk willen maken: als een vader die naar verloren mensen uitkijkt en hen vergeeft en thuisbrengt.

Is dat niet onvolwassen?

Nu roept dit persoonlijk spreken over God wel de nodige vragen op. Allereerst: wordt God zo niet al te menselijk gezien? Wordt God dan niet onvermijdelijk een uitvergroete mens? Komt dan toch het bekende beeld boven van de man met de witte baard op de troon? We zullen hier verderop nader over spreken. Voorlopig stellen we dat God geen mens is en ook geen uitvergroete mens. Hij is God, wiens gedachten onze gedachten verre te boven gaan.

Een tweede vraag is of het niet onvolwassen is om God als handelend te beschouwen; een God die zomaar ingrijpt, die dit kiest en dat verwerpt? Is het niet wat kinderachtig een God te willen hebben die zich met jou persoonlijk bezighoudt?

Heel veel godsdiensten zijn blasfemisch, godslasterlijk. Hoe kun je denken dat God de hele tijd over je wieg heen hangt, dat jij zo belangrijk bent dat hij altijd met jou bezig is? Pure ijdelheid.

M. Februari

Dat gaat nog wat verder dan kinderachtig. Het zou beledigend zijn voor God om over Hem te spreken en Hem te zien als een God die zich persoonlijk inlaat met jou. Deze moeite met het persoonlijk spreken kan zeker tot nadenken stemmen. Als God bijvoorbeeld een soort privé-God wordt, een particuliere eerste hulp bij mijn ongelukken, dan is dat niet bepaald een volwassen vorm van geloof.

Persoonlijk spreken niet afschaffen

Toch is het niet aan te bevelen het persoonlijke spreken over God dan maar af te schaffen. Daarmee zouden we bijbels spraakgebruik verlaten. Daarmee zouden we ook fundamentele uitspraken over God uit het christelijk spraakgebruik ondergraven. Neem bijvoorbeeld de uitspraak dat God de *Schepper* is. Daarmee wordt uitgedrukt dat deze wereld er is omdat God deze heeft gewild. Deze wereld is er niet noodzakelijk. Zij had er ook niet kunnen zijn. God heeft deze wereld in vrijheid gewild. Of neem de eveneens fundamentele uitspraak dat God de *Verlosser* is. Daarmee is uitgedrukt dat God bevrijdt van het kwaad en redt van de dood. Dat moet Hij dan wel kunnen en willen. Of denk aan de uitspraak dat God de *Vernieuwer* is. Daarmee wordt gezegd dat de dingen niet gaan zoals ze gaan, maar dat ze actief worden geleid naar een bestemming en een doel, dwars tegen alles wat daar tegenin gaat. Dat past allemaal niet bij een onpersoonlijke instantie. Het past wel bij een levende God.

Deze woorden zijn geen maskers waarachter niets schuil gaat. Het zijn ook geen kinderlijke voorstellingen die je moet overstijgen om bij een zwijgend geheim uit te komen. Ze drukken iets wezenlijks van God uit.

Schepper, Verlosser en Vernieuwer

Het is wellicht goed om dit nog wat verder uit te werken. De uitspraken dat God de Schepper, de Verlosser en de Vernieuwer is, zijn immers diep verankerd in het christelijk geloof. Het is daarbij belangrijk om te bedenken dat met deze uitspraken God niet een iemand wordt die ergens van boven willekeurig op de knoppen drukt. Juist begrippen als scheppen, verlossen en vernieuwen geven aan hoe intiem God met deze wereld is verbonden. Uitgaande van deze drie begrippen kan zelfs gezegd worden dat God *drievoudig* met deze wereld is verbonden. Het is de drievoudigheid die doorklinkt in het belijden van de kerk dat God de drie-enige is, Vader, Zoon en Heilige Geest.

Als *Schepper* draagt en koestert God de schepping en waakt Hij erover dat deze niet terugvalt in het niets. Hij werkt duizendvoudig in op deze schepping, en doordringt deze, van de uithoeken van het heelal tot het kleinste grassprietje. God buigt zich inderdaad over de wieg van het kind en doet dat ook over de gebrekkige mens die alleen nog maar in een bed kan liggen. De mens is het bevoorrechte schepsel dat van deze God weet en erkent: 'zonder U kan ik niets doen'.

Als *Verlosser* daalt God af, en verschijnt Hij in de nederige mens van Nazareth. Het gaat daarbij niet om een handgreep van boven. God laat zich in Jezus op de harde werkelijkheid van deze wereld spijkeren. Zo diep identificeert Hij zich met 'vles en bloed'. Golgotha is niet een plaatje van een verre God. Op Golgotha verschijnt God in de mens Jezus om mensen te bevrijden van schuld en dood en hen grond onder de voeten te geven.

Als *Vernieuwer* blaast God met de Geest leven in deze wereld in. In het hart van de werkelijkheid wordt zo het lied geboren, en klinkt de roep 'Abba, Vader'. God vermengt zich met de menselijke geest om deze van binnenuit te verlichten en te vernieuwen. Zo intiem is God dus verbonden met deze werkelijkheid, zonder overigens op of onder te gaan in deze werkelijkheid.

Uitwijding: persoonlijk spreken over God staat niet op zichzelf

God is de levende. Wij spreken over Hem door persoonlijke taal. Dat gebeurt om iets te zeggen over God. Maar daarmee zeggen we ook iets over onszelf.

Zo gaat het steeds. Spreken over God is ook spreken over de mens, en omgekeerd. Dat vraagt om enige toelichting.

De wereld van Bijbel en christelijk geloof is een persoonlijke wereld. Over God spreken we persoonlijk. Ook mensen zijn personen. Zij zijn geen nummers. Zij zijn ook geen uitstulpingen van een onpersoonlijk heelal. Dat is niet vanzelfsprekend. Je kunt de mens ook wél uitsluitend als onderdeel van een keten van het leven zien. Dat is een visie die vaak gepresenteerd wordt als de enige echt wetenschappelijke.

Daartegenover staat het geloof dat elk mens uniek is en onherhaalbaar.

Waarom is de mens uniek? Omdat hij *beelddrager* is van God. Omdat God de mens bij name noemt. 'Ik heb je bij je naam geroepen, je bent van mij!' (Jesaja 43:1) Omdat er een God is die een Naam heeft, daarom is er een mens die een naam heeft.

Wij kennen elkaar bij onze naam. We zijn voor elkaar geen nummers. Er is een echte menselijke gemeenschap. Mijn naaste is even uniek als ikzelf. De naaste is geen middel voor mijn doelen, maar hij of zij is zelf ook een doel. Dat is een besef dat diep verankerd is in onze cultuur. We protesteren als daar inbreuk op wordt gemaakt. Dat besef krijgt zijn grond in God. Het is God die waarde geeft aan de mens. Op zichzelf beschouwd is de mens inderdaad niet meer dan een doorgangspunt van een voortgaand levensproces. 'Wat is dan de sterveling dat u aan hem denkt?' (Psalm 8:5) Maar door Gods adem over de mens en door zijn liefde krijgen mensen een ongedachte waardigheid.

Het hart van de werkelijkheid wordt gevormd door een relatie tussen personen. Tussen mensen onderling, maar ook tussen God en mens. Er is een liefdesgeschiedenis gaande tussen God en mens. Daarover wordt verteld in het gedurfde beeld van bruidegom en bruid. De Bijbel vertelt dat daarbij de bruidegom zijn leven waagt, om de bruid te winnen. Volgens de wijzen in deze wereld is dat een dwaasheid. Wat is dat voor een absurde God die zich zo verkwist en wegschenkt om een arm meisje tot bruid te maken? Maar 'het dwaze van God is wijzer dan de mensen en het zwakke van God is sterker dan de mensen' (1 Korinthiërs 1:25). Het feest zal doorgaan.

De betekenis van onpersoonlijk spreken over God

Er is dus alle reden om in persoonlijke termen over God te spreken. Toch is daar niet alles mee gezegd. In de traditie van het christelijk denken is er ook meer *onpersoonlijke* taal gebruikt. De oude kerk heeft termen als 'logos' en 'zijn' niet geschuwd, termen die in de Griekse filosofie een onpersoonlijke achtergrond hebben. Dit is van betekenis. Zonder deze taal dreigt namelijk het gevaar dat God eenzijdig gezien wordt als een 'persoon daar boven'. Dat gevaar is weliswaar bestreden door te honoreren dat God eigenschappen heeft die mensen niet hebben, zoals eeuwig, alomtegenwoordig en alwetend. Toch zal ook dan met uitsluitend persoonlijke taal de deur gemakkelijk openstaan om God en de mens/deze wereld als twee vergelijkbare grootheden naast of tegenover te zetten. Echter, de wereld bestaat niet alleen tegenover God, ze wordt ook gedragen door God. God kan wel bestaan zonder de wereld, maar de wereld niet zonder God. De wereld bestaat 'in' God, zoals Paulus zegt wanneer hij op de Areopagus een heidense dichter citeert: 'Want in hem leven wij, bewegen wij en zijn wij.' (Handelingen 17:28a)

Onpersoonlijk spreken is daarom een correctie op een eenzijdige manier van persoonlijk spreken over God. God is groter dan wij kunnen denken. Hij is de alomvattende. Hij is de dragende grond van het bestaan. Hij is het geheim waarin alles rust en alles tot rust komt. De God die zich openbaart in Jezus, de gekruisigde, is de God die de kosmos met zijn leven doortrekt. Hij is de God die groter is dan woorden kunnen zeggen en voor wie de mens in eerbied zwijgt:

*Oorzaak aller dingen, houd Gij ons omgeven,
adem van ons aardse leven.
Oeverloze diepte, wonderlijkste wonder,
zee, ik ga in U ten onder.*
(Gezang 323:5)

Het meer onpersoonlijke spreken schept bovendien ook de intuïtie dat God te raden valt in de werkelijkheid om ons en in ons. Er zijn sporen van God in het waaien van de wind en in de druppel op een bloemblad. God licht op in het aangezicht van de mens en in de geheime oorsprong van de taal die wij spreken. Dat laat zich (denk ook aan dichterlijke verbeelding) eerder uitdrukken in onpersoonlijk dan in persoonlijk spreken over God.

De ene wijze van spreken sluit de andere niet uit. Beide behoren ze tot het spreken over God zoals zich dat in de kerk en de christelijke traditie heeft ontwikkeld. De meer onpersoonlijke taal voorkomt een te menselijke voorstelling van God. De meer persoonlijke taal voorkomt dat God als een iets wordt gezien: Hij is immers de Levende, die ons aanspreekt en die aanspreekbaar is.

Hoofdstuk 3 Spreken over God en de ervaring (1)

*Eerder had ik slechts over u gehoord,
maar nu heb ik u met eigen ogen aanschouwd.*
(Job 42:5)

God wordt ervaren

Waar het hart vol van is, daar loopt de mond van over. Dat geldt wel heel nadrukkelijk als het over het spreken over God gaat. Echt spreken over God is niet een van buiten geleerd lesje. Het is spreken omdat er wat ervaren is. Ervaring is hier bedoeld als de weerklink in mensen van wat van God komt. De ervaring waar het om gaat is een *heilzame* ervaring. God is niet een concept, maar een bron van heil. Wie in aanraking komt met God komt in aanraking met de bron van heilzaam leven. Dat wordt nergens duidelijker dan in de Bijbel, met name in het boek van de Psalmen. Dat is een echt ervaringsboek. Gelovigen delen met anderen wat zij van God hebben gehoord, ontvangen en ervaren.

*Kom en hoor wat ik wil vertellen,
ieder die ontzag heeft voor God,
hoor wat hij voor mij heeft gedaan.
Toen mijn mond hem aanriep,
lag een lofzang op mijn tong.*
(Psalm 66:16,17)

*Als ik toch niet geloofd had
dat ik de goedheid van de HEER zou zien
in het land van de levenden...*
(Psalm 27:13, SV)

Hetzelfde komt naar voren in het Nieuwe Testament. Dat is ook bij uitstek een ervaringsboek. Het is een boek dat vertelt over een God die een realiteit wordt in vlees en bloed:

Wat er was vanaf het begin, wat wij gehoord hebben, wat wij met eigen ogen gezien en aanschouwd hebben, wat onze handen hebben aangeraakt (...).
(1 Johannes 1:1)

God is in Jezus Christus tastbaar geworden en in de menselijke werkelijkheid verschenen. Dat zet zich door op Pinksteren. De Pinkstergeest is uitgestort 'op alle vlees'. Door Christus en de Geest is God in de menselijke leefwereld gekomen. Zo is Hij een vuur in het hart geworden, een lamp voor de voet, een vervulling voor het denken. God is voor mensen de *levende* geworden die leven geeft, zelfs in de schaduw van de dood. Dat spat van het Nieuwe Testament af. Het is de verborgen oorzaak van de aanstekelijkheid van het christelijk geloof. Het evangelie is niet als een theorie over God, maar als een heilsbeweging de wereld ingekomen. Het is de goede boodschap van een levende God die mensen raakt, heelt en opheft uit de dood. Het evangelie is geen louter objectieve mededeling van een stand van zaken, maar een 'kracht tot behoud'. (Romeinen1:16) 'Proef, en geniet de goedheid van de HEER' (Psalm 34:9) zegt de psalmdichter en velen zijn het hem na gaan zeggen.

Tot op de dag van vandaag wordt spreken over God gedragen door ervaring met God. Steeds weer nieuwe mensen in steeds nieuwe omstandigheden, tijden en culturen ervaren God. Woorden van God geven troost en bemoediging, vreugde en vrijheid. Gelukkig is deze ervaring geen koekoek eenzang. De Geest voegt zich naar steeds weer nieuwe mensen en volkeren. Hij voegt zich naar elk mens in het bijzonder. Zo groeit ervaring als *mijn* ervaring. God geeft zich aan ieder mens afzonderlijk. Ik word

niet in een mal gegoten waar iedereen in past. Ik word evenmin afgemeten aan de vorm die bij een ander past. De ene God, het ene evangelie en de ene Heer worden duizendvoudig verstaan.

Ervaring is nodig

Spreken over God is in het protestantse Westen vaak te veel op afstand van de ervaring komen staan. Dat heeft nogal eens geleid tot eindeloze discussies, tot onvruchtbare polemieken en tot 'hete hoofden en koude harten'.

Nu mag spreken over God zeker op het scherpst van de snede gebeuren. Vaagheid is geen deugd en halfheid al evenmin. Het zou echter heilzaam zijn wanneer we meer leerden onze ervaring van God en zijn woorden te delen. Christelijk geloof is immers een *leven uit de Geest*.

Laat het duidelijk zijn: dat is zeker geen blind leven. Het is geen leven dat zich maar mee laat slepen op de stroom van emoties. Volgens Paulus kan niemand door de Geest zeggen: vervloekt is Jezus. 'En niemand kan ooit zeggen: "Jezus is de Heer", behalve door toedoen van de heilige Geest.' (1 Korintiërs 12:3) Daar komt dus al een geloofsinhoud in mee. Het gaat echter mis als het niet gaat om een geleefd en beleefd geloof. Zonder kloppende harten en dragende voeten verkommert het geloof en verstart de kerk. Wanneer wij spreken over God gaat het erom dat dit een authentiek spreken is, een spreken met de mond waar het hart vol van is.

Ervaring van God is tegendraads

Ervaring is belangrijk. Als maar duidelijk is dat hier niet een succesverhaal wordt verteld. Geloven in God zou dan vooral met hooggestemde gevoelens gepaard moeten gaan. Ervaring van God is echter wat anders dan drijven op roze wolken. Het is vaak in de diepte dat God in beeld komt. 'Uit de diepte roep ik tot u, HEER.' (Psalm 130:1) Dát God in beeld komt is heil, maar dit gebeurt vaak in de dalen van het menselijk leven. En die dalen worden er niet mee ontkend of opgelost. Geloven is vaak 'hopen en geloven, hoewel het eigenlijk niet kon'. (Romeinen 4:18) Daarom zal elke keer het *Kyrie eleison*, Heer, ontferm U, gebeden worden. God gaat mee de diepte in en vergeet niet wie godverlaten zijn. (Gezang 223:4)

In de tweede plaats is God niet een pleister op de wonde of een slaapdrankje. Gods woord kan afgaan als een alarmschel die uit de slaap van onverschilligheid wekt. Dat is wat anders dan een 'fijn' gevoel. De ervaring van God kan juist het eigen onheil te binnen brengen. Adam en Eva moesten achter de struiken vandaan komen om te horen 'Waar ben je?' (Genesis 3:9) Zonder boete en berouw over het eigen heilloze leven geen heil. God ervaren betekent ook bidden als de tollenaar: 'God, wees mij zondaar genadig.' (Lucas 18:13)

In de derde plaats kan leven met God ook pijnlijk zijn. Zo maakt God gevoelig voor het onheil in de wereld. Het oor wordt gescherpt om te horen hoe het bloed van Abel van de aarde roept. Wie deze roep heeft gehoord, kan niet zomaar rustig verder leven. God is ook ongemakkelijk en geeft ongemakkelijke ervaringen. 'Gelukkig wie honger en dorsten naar gerechtigheid, want zij zullen verzadigd worden.' (Matteüs 5:6) Meer in het algemeen geldt dat het christelijk leven 'sterven is met Christus'. Dat is omdat de volgeling niet meer is dan zijn Heer. Zonder dat sterven met Christus kan er ook geen sprake zijn van met Hem opstaan.

Kanttekening 1: God gaat niet op in ervaring

Ervaring is nodig. Hoe kun je in God geloven als dat op geen enkele manier ervaren waarheid is? Als het niet *mijn* ervaring is? Hoe kan geloof echt zijn, als het niet resoneert in mijn leven en de kleur aanneemt van mijn ziel en lichaam? Buiten de ervaring om wordt God een leeg begrip. God en ervaring kunnen daarom niet tegen elkaar uitgespeeld worden.

Toch is God meer dan mijn ervaring. Ik richt me niet op mijn ervaring, maar op God die mijn ervaring te boven gaat en er de bron van is. Juist ervaring vraagt om wat de ervaring overstijgt.

Dat geldt al in het algemeen: alleen door je over te geven aan wat je overstijgt, groei je. Anders blijf je in een vaak tot niets verplichtend subjectivisme steken. Dat geldt des te meer waar het om God gaat. God is de bron van alle goed. De woorden en daden van God liggen aan de oorsprong van mijn ervaring. Er komt iets op ons toe van de andere kant. Alleen door overgave aan God die mijn begrip en ervaring te boven gaat, groei ik in geloof en ervaring. Het is maar een erg beperkt leven wanneer de eigen ervaring de maatstaf is. Het eigenlijke wordt ons gegeven en toegezegd:

Wat het oog niet heeft gezien en het oor niet heeft gehoord, wat in geen mensenhart is opgekomen, dat heeft God bestemd voor wie hem liefheeft.

(1 Korintiërs 2:9)

Dat is ook daarom belangrijk, omdat er momenten zijn dat we God niet ervaren. Er zijn voor elke christen momenten van aanvechting en twijfel. De hemel zwijgt, juist op momenten dat je zou willen dat hij zou spreken. Dan komt het aan op volharding en trouw:

*Al zal de vijgenboom niet bloeien,
al zal de wijnstok niets voortbrengen,
al zal de oogst van de olijfboom tegenvallen,
al zal er geen koren op de akkers staan,
al zal er geen schaap meer in de kooien zijn
en geen rund meer binnen de omheining –
toch zal ik juichen voor de HEER,
jubelen voor de God die mij redt.*

(Habakuk 3:17-18)

Christen zijn is vaak in de twijfel (en die blijft niemand bespaard) trouw blijven en in de aanvechting volharden. Het is blijven 'doen', ook al ontbreekt de inspiratie. Wanneer voortdurend de eis van ervaring gesteld wordt, kan dit voor mensen zelfs tot een last worden. Een 'belevingscultuur' heeft die neiging en deze kan een te overheersende invloed krijgen op de gemeente. Christen zijn is nu eenmaal wat anders dan hoppen van de ene ervaringskick naar de andere. Al is het alleen maar vanwege het feit dat je dan een keer uitgehopt bent en dan niets meer overhoudt. Christen zijn is op de beslissende momenten terugvallen op God en zijn woord. 'Ik ben gedoopt', zei Luther in het uur van de aanvechting. 'Wat is je enige troost', wordt in de Heidelbergse Catechismus gevraagd. 'Dat ik niet van mijzelf ben maar van Jezus Christus', is het antwoord (vgl. Zondag 1).

Kanttekening 2: God en heil zijn niet hetzelfde

God spiegelt zich in de ervaring. De kanttekening hierboven is niet bedoeld om dat alsnog in twijfel te trekken. Toch is ze wel nodig. Het is wellicht niet overbodig dat daar nog een kanttekening bij wordt geplaatst. De vraag is namelijk opgekomen of God eigenlijk niet een ander woord is voor 'heil' of 'heilservaring'. Bedoelen we met God in feite niet een woord dat verwijst naar de ervaring van een geladen moment, een 'hoog' moment, een begenadigd ogenblik? God is dan bijvoorbeeld een woord voor liefde; het tilt ons uit boven de grijze sleur van de dag. Je zou 'God is liefde' dan zelfs beter kunnen omkeren en zeggen 'liefde is God'. Je kunt God zelfs opvatten als een symbool voor intermenselijk verkeer dat uitstijgt boven het gewone.

We kunnen deze omkering begrijpen als een poging om God zo weer dichterbij te laten komen. Het gaat dan om het goddelijke in het menselijke leven: het goddelijke moment, de goddelijke liefde, enz. God is 'iets' dat gebeurt. Hij 'gebeurt' op de hoge momenten van het leven, en waar mensen bevrijding ervaren, of waar er tussen mensen vrede is.

Hoge momenten zijn voor mensen belangrijke en diepingrijpende ervaringen. Ze kunnen signalen zijn die levens van mensen grondig veranderen. Godservaring heeft ongetwijfeld voor velen met zulke en andere momenten te maken. Toch is het niet goed om God en heilservaringen met elkaar te identificeren. God gééft heil en dóet ervaren,

daar is de Bijbel duidelijk over. Ook daar waar heilloosheid is en er geen bijzondere momenten zijn. Mensen die in de goot liggen, zondaars die onder de molensteen van de schuld liggen, stervenden die in het graf afdalen, hebben niets aan 'heilservaringen' of hoge momenten. Die hebben ze namelijk niet. Ze hebben wel wat aan een God die uit liefde zich buigt over het werk van zijn handen.

De Bijbel vertelt van deze God. Hij is de God die niet samenvalt met wat voor ervaring of gebeurtenis ook, maar de God 'die de doden levend maakt en in het leven roept wat niet bestaat'. (Romeinen 4:17) Het goede nieuws is niet dat ik zulke goede ervaringen heb, maar dat God verschijnt, spreekt en liefheeft. Uiteindelijk staat en valt alles met God die 'vom Himmels hoog' neerdaalt in de diepte van ons menselijk bestaan.

In de storm op zee was de Godservaring van de discipelen zoek. Toen ze iets of iemand op het meer zagen lopen, nam de angst toe. Het is een spook, een geestverschijning. Een paranormaal verschijnsel, zouden wij zeggen. Tot het moment waarop de stem klonk: 'Ik ben het, wees niet bang.' (Marcus 6:50)
Hij kwam tot ons en zei: 'Ik ben het.' We zijn niet alleen. Hij is gekomen, 'God met ons.'
Hoe bestaat het.

Hoofdstuk 4 Spreken over God en de ervaring (2)

Hoe mensen God ervaren

In het vorige hoofdstuk hebben we gesproken over God die zich te ervaren geeft. Buiten de ervaring kunnen we niet goed over God spreken. Na het voorgaande moet de vraag gesteld worden *hoe* God wordt ervaren. Immers, deze komt niet uit de lucht vallen. Zonder vormen van vertolking en bemiddeling is er geen ervaring. Er is daarbij niet één soort bemiddeling. Voor de een ligt deze in de liturgie. Voor de ander in de preek of in het sacrament. Of in de zondag die bijna als een sacrament wordt beleefd. Sommigen ervaren God in de stilte van de meditatie of het gebed. Of in het persoonlijk bijbellezen. Voor anderen is de ervaring van God nauwelijks los te maken van die van de geloofsgemeenschap. Weer anderen kennen 'heilige plaatsen' in de natuur. Steeds weer opnieuw worden mensen aangesproken door God en ervaren zij zijn heil.

Gemis aan ervaring van God en de oorzaken

Toch is dat niet bij iedereen het geval. In en buiten de kerk zijn er veel mensen die niets van God ervaren. Oorzaken daarvan zijn niet eenduidig en ook niet gemakkelijk te benoemen. We noemen er hier enkele, met enkele vingerwijzingen naar nieuwe mogelijkheden voor Godservaring:

- De bronnen van het geloof komen op afstand te staan. Jezus Christus, de Bijbel en de gemeenschap raken uit het zicht. Dat kan zijn door een sterk kritische cultuur. Dat kan doordat er zoveel anders op mensen afkomt. Soms gebeurt dit op afstand komen abrupt, soms gaat het ongemerkt. Toch zijn deze bronnen onmisbaar. Ze inspireren en brengen mensen in contact met God als een levende werkelijkheid. Steeds als deze bronnen weer dichtbij kwamen, gebeurde er wat. Zo werden in de Reformatie van de 16^e eeuw de Bijbel en Jezus Christus, het levende woord van God, opnieuw 'ontdekt'. Dat heeft nieuwe ervaring van God gegeven. De weerslag daarvan vinden we in de belijdenisgeschriften van de Reformatie.
Gemis aan ervaring is echter geen doem. Als bronnen op afstand geraken, kunnen ze ook weer dichterbij komen. De kerk is immers een biddende gemeenschap. Dus kan er gebeden worden om nieuwe ontvankelijkheid. De bronnen zijn er nog steeds. Ook al zullen ze weer anders tot ons spreken dan tot het voorgeslacht. Dat is nu juist het mooie van levende bronnen.
- De kerk en haar 'aanbod' staan voor velen ver af van het dagelijks leven. Kerkelijke taal draait rond in eigen kringetjes. Dat kan de taal van een geloofstraditie zijn, of deze nu meer orthodox of meer vrijzinnig is. Het kan ook de taal van een liturgische traditie zijn. Al die talen werken eerder als een scherm dan als een medium. Komt dit doordat de vertolking is blijven steken en niet voldoende rek heeft gehad om ook de volgende generatie te bereiken? Speelt er zelfgenoegzaamheid in mee?
De kerk zal hier de hand in eigen boezem moeten steken en de moed moeten hebben tot zelfonderzoek. Gelukkig zijn er ook doorbraken. En gelukkig is de kerk ook in dit opzicht een biddende gemeenschap. God heeft nog Geest genoeg om ons creatief te maken. En wij mogen met geloof werken om 'water uit de rotsen' te slaan. Om zo te luisteren dat er taal over God tevoorschijn wordt geklopt uit de wereld van vandaag. Dan kan er een nieuw vermogen groeien om God geloofwaardig ter sprake te brengen en te doen ervaren.
- Hoofd en hart zijn uit elkaar gegroeid. Dat is even schadelijk voor het hart als voor het hoofd. Voor het hart omdat geloof dan vooral gevoel wordt en irrationeel dreigt te worden. Het gevolg is dat mensen zich dan knollen voor citroenen laten verkopen. Voor het hoofd omdat zo een intellectualistische tendens ontstaat, of die nu orthodox of vrijzinnig is. Er klopt geen hart in.

We zullen weer moeten leren dat geloof ook ontvankelijkheid, overgave, toewijding en 'verliefdheid' is. Geen blinde overgave, het verstand hoeft niet op nul gezet te worden. Wel ja-zeggen met hart en ziel. Een uitdaging daartoe zal eerder als een stimulans werken dan weer een theoretische uiteenzetting.

- Een vergelijkbare tweedeling kan ook tussen ziel en lichaam ontstaan. Waar het lichaam in de geloofsbeleving min of meer op sterk water is gezet, ontbeert het de ervaring. Er is een gebrek aan doorwerking en aan expressie. Protestantse knieën buigen slecht. En protestantse lichamen zitten vooral. Hier kunnen we veel leren van christenen uit migrantenkerken. Zij bewegen mee op het ritme van de Geest en dat kan aanstekelijk werken, ook voor 'stoere calvinisten'.
- *Last but not least*: we drinken allemaal een wereldbeeld in waarin God de grote afwezige is. Wat heeft God met onze ervaringen in en van de wereld te maken? Waar komen we Hem tegen? Hoe kan Hij relevant zijn als er voor Hem geen ruimte is om te handelen? Immers, Hij komt niet voor in de natuurlijke werkelijkheid. Hij lijkt er door de wetenschap soms zelfs door te worden uitgesloten. We begrijpen de werkelijkheid of proberen die te begrijpen zonder 'de hypothese God'. Hij krijgt nauwelijks of helemaal geen plaats in de publieke ruimte. Daardoor is God verdreven naar onze privéwereld. Maar ook daar dreigt God te verdwijnen. Door de voortdurende stroom van prikkels die de woning inkomen, verdampt de invloed van God. Dat is een plaatje van onze (post)moderne wereld. Ontkennen dat dit ons wereldbeeld is, helpt niet. We zijn er zelf onderdeel van. Als gemeente hebben we daarom profetische mensen nodig, die zonder in simplisme te vervallen of de waarde van de moderne verworvenheden te ontkennen, de beperktheid en soms zelfs bekrompenheid van dit moderne wereldbeeld openbreken. Daarbij zal steeds weer blijken dat de menselijke ziel pas echt leeft door dat wat in een gesloten modern wereldbeeld juist wordt uitgesloten.

De oorzaken die hier genoemd zijn, zijn nogal verschillend. Ongetwijfeld zijn ze niet voor iedereen even relevant. Toch zullen ze breed herkenbaar zijn. Ze vormen een geweldige uitdaging voor de kerk. Ze nodigen uit tot zelfonderzoek en bezinning. Juist in het geloofsgesprek in onze kerk is daar ruimte voor of moet daar ruimte voor gemaakt worden.

(Christelijke) spiritualiteit

Gemis aan ervaring is een reëel thema. Althans: in onze kerk en in ons deel van de kerkelijke wereld. De vraag is hoe God weer dichterbij het leven van mensen komt. Die vraag is ook relevant met het oog op ontwikkelingen in onze tijd. We zien daarin een *hausse* aan spiritualiteit. Een spiritualiteit die kennelijk maar zeer ten dele in de kerk haar huis vindt. Dat is een teken aan de wand. Het christelijk geloof heeft, al of niet terecht, de naam niet spiritueel te zijn. Hoe kan de toegang tot God die we kennen vanuit de Schrift weer ontsloten worden?

Eén ding kan zijn door in te zien dat christelijke spiritualiteit *spannend* is. Het is jammer dat het imago ervan voor velen zo weinig aansprekend is. Ze is te bevangen geraakt en daardoor te tam geworden. En dat terwijl het een wonderlijke wereld is, van hemel en aarde, van schepping en voleinding, van hel en heil. Dat sluit aan bij mijn wonderlijke leven, een leven dat een onherhaalbaar en riskant levensavontuur is. Christelijke spiritualiteit kan sterke beelden aan en roept sterke beelden op. Het is ontleend aan het sterkste 'beeld' dat maar mogelijk is: Christus, de beelddrager van God.

Het is een uitdaging om dat te communiceren. Daarbij kan aangesloten worden bij soms verrassende beelden in onze cultuur. Het menselijk leven is een *queeste*, een zoektocht naar de eigenlijke schat van het bestaan. Het is de zoektocht naar een thuiskomst uit de vervreemding en naar verzoening van wat onverzoenlijk is. Het is de elke keer opnieuw wakker wordende roep naar waarheid en rechtvaardigheid.

In onze wereld worden steeds nieuwe voorstellingen opgeroepen die deze *queeste* verbeelden. Films, muziek, (populaire) literatuur zijn vol dergelijke beelden. Ook al zijn deze nogal eens vluchtig, ze kunnen dragers zijn van de vertolking van het evangelie en bruikbaar zijn om hedendaagse vormen van christelijke spiritualiteit te ontwikkelen. Dit vraagt om geduldige en moedige vertolkers. Het vraagt om open ogen voor wat er in de wereld omgaat en zich aandient. De vernieuwing van de vertolking en daarmee de ervaring is al vaker gekomen vanuit onverwachte hoek. Vanuit de trouw aan het evangelie is de ontmoeting met de eigen cultuur, zowel de zogenaamde 'hoge' als de populaire, daarom een aangelegen zaak.

Nieuwe vormen van christelijke spiritualiteit

Christelijke spiritualiteit kent vele vormen. Wie het palet overziet, komt onder de indruk van de rijkdom ervan. In tijden van spirituele hongersnood is het goed om ons er opnieuw door te laten inspireren en om zo tot eigentijdse vormen ervan te komen. Zo is vandaag voor velen de weg van een meer *evangelische spiritualiteit* een manier om God dieper te ervaren. Deze heeft zijn wortels in de grote opwekkingsbewegingen in Amerika en Engeland en staat vandaag naast de invloed van Pinksterkerken. Een meer directe Christusbeleving, een groter accent op de gaven van de Geest en expressieve liturgische vormen zijn kenmerken hiervan. Juist onder veel jongeren slaat deze spiritualiteit aan.

Anderen zoeken het in een meer *mystieke spiritualiteit*. Deze vormt een onderstroom in de christelijke traditie. De weg met God gaat daarin 'naar binnen'. God daalt af in de menselijke ziel. De Geest van God ademt in de mens. In de traditie zijn daar vele voorbeelden van te vinden, zoals het gedicht van Jan Luyken (in 17^e eeuw Nederlands).

*Maar toen gij u liefdede te openbaren
toen zag ik niets van boven nedervaren,
maar in de grond van mijn gemoed,
daar werd het liefdelijk en zoet.
Daar kwam gij uit de diepten uitwaarts dringen,
en als een bron mijn dorstig hart bespringen,
zo dat ik u, o God bevond
te zijn de Grond van mijne grond.*

Deze weg naar binnen gaat gepaard met gebed en meditatie, geduld en oefening(en). Het is een weg die tot een diepere doorleving van de waarheid van God kan leiden. Zoals gezegd, deze weg van de mystiek maakt integraal deel uit van de christelijke traditie. Het is voor tijdgenoten een weg die God dichtbij heeft gebracht. In diezelfde traditie is echter ook steeds weer de grens gevonden tussen *christelijke* mystiek en andere vormen ervan. God en mens versmelten niet tot één. God is God en de mens is mens. Hoewel de mens deel krijgt aan het leven van God, is de ziel van de mens zelf niet goddelijk. De mens stijgt nooit uit boven de genade. Zelfs in mijn meest verlichte moment blijf ik volstrekt aangewezen op Gods liefde door Christus. Het laatste woord van Luther was: *wir sind Bettler, das ist wahr*.

Spreken over God en alles wat tegen de ervaring in gaat

We hebben in het voorgaande gesproken over ervaring van God. Er is in de kerk een gevoelde behoefte aan ervaring. Een ander probleem is niet dat van ervaringsloosheid, maar van de last van *negatieve* ervaringen. Hoe kan God ter sprake worden gebracht tegenover deze negatieve ervaringen?

Voor vele tijdgenoten hebben die vooral met vormen van lijden te maken. Dat kan op de kleine schaal van het persoonlijk leven. Verlies van geliefden, ziekten, trauma's, ernstige teleurstellingen, ze kunnen een drukkende last vormen. Het kan ook op de grote schaal van de wereldgeschiedenis. De verschrikkingen die daar woeden kunnen

sprakeloos maken. Plaatsnamen als Verdun en Auschwitz en de Goelagarchipel zijn de schroevivlekken in de 20^e eeuw. Spreken over God kan daar niet aan voorbij gaan.

Spreken zal hier vaak sprakeloosheid zijn. Waar toch gesproken wordt, zal eerst geluisterd moeten worden. Geluisterd naar de verhalen van hen die lijden ondergaan. De vrienden van Job zwegen zeven dagen nadat ze Jobs verhaal hadden gehoord. Daarin zijn ze voorbeeldig geweest.

Luisteren zullen we ook opnieuw naar wat verneembaar is van God. In de spiritualiteit en de theologie van de 20^e eeuw is dat intensief nagestreefd. Daardoor zijn diepe klanken opgevangen. Nog dieper is verstaan hoe God is afgedaald in de werkelijkheid. Zo diep, dat gehoord is hoe God zelf aan onze sprakeloosheid deel heeft genomen. Op Golgotha valt het zwijgen. Drie uur duurde de duisternis. De Godverlatenheid van deze wereld werd gedeeld door de Messias zelf.

In dat spoor zal verder geluisterd moeten worden. Dan mag ook gehoord worden dat deze Messias leeft. En doet delen in zijn leven.

Hoofdstuk 5: Een belijdende kerk

De kerk brengt God ter sprake

De kerk brengt God ter sprake. Zij getuigt van Hem. Hoe zou het ook anders kunnen? De kerk is de gemeenschap van mensen die leeft van God en zijn Woord. Dat Woord is er niet voor bestemd om onder de kerkstoelen gestopt te worden. De kerk is missionair. Dit komt duidelijk uit in de wijze waarop de Protestantse Kerk zichzelf beschrijft. Dat gebeurt in artikel 1 van de kerkorde. Daar staat:

Levend uit Gods genade in Jezus Christus vervult de kerk de opdracht van haar Heer om het Woord te horen en te verkondigen.
(PKO 1,2)

Hier wordt allereerst gezegd dat de kerk leeft van de genade van de Heer. Daar volgt dan uit dat de kerk blijft horen naar het Woord en dit Woord dan ook verkondigt. Verwant aan dat 'verkondigen' is 'belijden'. Zo staat er in het volgende artikel:

Betrokken in Gods toewending tot de wereld, belijdt de kerk in gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift als enige bron en norm van de kerkelijke verkondiging en dienst, de drie-enige God, Vader, Zoon en Heilige Geest.
(PKO 1,3)

'Belijden' is een vorm van verkondigen en daarmee 'ter sprake brengen'. Uit deze twee artikelen blijkt duidelijk dat dit tot het wezen van de kerk behoort. Een kerk die dit niet doet, is geen kerk meer. Ook onze Protestantse Kerk staat of valt hiermee. Gelukkig vindt dit belijden van de drie-enige God op vele manieren plaats. Die 'vele manieren' worden omschreven in artikel 1,6. Daar wordt gezegd dat de kerk *telkens opnieuw in haar vieren, spreken en handelen* belijdt. Elke keer wanneer de kerk samenkomt voor een openbare eredienst, wordt God beleden. Maar ook daarbuiten komt God ter sprake, in woord en daad, zowel in het collectief van de gemeente als in het individuele leven van de volgelingen van de Heer. Waarbij het op zijn plaats is de betekenis van het *handelen* te onderstrepen. Spreken zonder handelen is vrijblijvend. Spreken en handelen dat daarmee strijdig is, is hypocriet. 'Ze preken water en drinken wijn' (Heine) is de ergste antireclame die maar mogelijk is. Het belijdend handelen van de kerk is even wezenlijk als het belijdend spreken.

De drie-enige God

De Protestantse Kerk belijdt de drie-enige God. Voor sommigen is de term 'drie-enige God' een uitdrukking die van het geheim van God een soort hogere wiskunde maakt. Vooropgesteld, het gaat niet om het *woord* drie-enige God. Dat woord is een poging om te verwoorden dat God 'eenvoudig' (niet een veelheid) is en wil tegelijk de ruimte en openheid in God verwoorden. God opent zich tot ons in drievoud. Als de Vader boven ons. Als de Zoon met ons. Als de Geest in ons. De Engelse schrijver Chesterton heeft van deze drie-eenheid gezegd: 'zo troostrijk als wijn en zo open als een Engels haardvuur'. Dat is misschien een gewaagde vergelijking, maar wel sprekend. God is niet een in zichzelf besloten, verre God, Hij staat open en straalt zijn warmte en liefde naar drie kanten uit.

Daarbij moeten we nog een stap verder gaan. Als God zich opent als Vader, Zoon en Heilige Geest, geloven we dat God zo ook is. De namen Vader, Zoon en Heilige Geest zijn geen maskers waarachter een 'hogere' God schuil gaat. God is 'in zichzelf' zoals Hij zich aan ons bekend maakt. Dat laatste is niet bedoeld om ons allerlei informatie te geven hoe God er innerlijk uitziet. Wel om te weten en te geloven dat God *wezenlijk* een God van liefde is. God is 'in zichzelf' geen eenzame God, maar een God van liefde. Een God 'in liefde': in de liefde van Vader en Zoon door de Geest. Dat is Hij ook voor ons. Zo mogen we Hem geloven en vertrouwen.

Het belijden van God als de 'drie-enige God' is in de traditie van de kerk dus niet bedoeld om God hiermee in dogmatische boeien te slaan. Integendeel, met dit belijden wordt juist uitgedrukt dat God *opener* is dan wij vanuit onszelf denken. Met dit belijden wordt evenmin het geheim van God ingeperkt: dat wordt alleen maar groter. Kunnen we ooit begrijpen hoe God de Ene is, hoog verheven boven alles en tegelijk diep met ons verbonden? Hoe God de kosmos omvat en tegelijk zich verstrengelt met onze geest? Dat brengt niet tot betweterij maar tot aanbidding:

*Aan God de Vader zij de eer,
aan God de Zoon voor immermeer,
aan God de Geest die troost en leidt
zij lof nu en te allen tijd.*
(Gezang 253:3)

Spreken over God en de oecumene

Op het belijden van God als Vader, Zoon en Heilige Geest borduren geloofsbelijdenissen voort. Het gebeurt in de geloofsbelijdenis van Nicea, die ons verbindt met de algemene (katholieke) christelijke kerk. Het komt duidelijk terug in de geloofsbelijdenissen van de Reformatie en maakt zo een wezenlijk bestanddeel uit van de lutherse en gereformeerde traditie. Deze twee tradities komen in onze kerk bij elkaar. Het wordt duidelijk uitgesproken in de Concordie van Leuenberg, waarin het gereformeerde en lutherse belijden elkaar ontmoeten. Dit spreken over de drie-enige God kan daarom zonder overdrijven het gemeenschappelijke geloof *van alle tijden* genoemd worden.

Het is ook het gemeenschappelijk geloof *van alle plaatsen*. In de oecumenische contacten van onze Protestantse Kerk is dit belijden de basis. In de preambule van de Raad van Kerken is het zo geformuleerd:

De Raad van Kerken is een verbond van kerken die de Heer Jezus Christus als God en Heiland belijden overeenkomstig de Schriften, en die er daarom naar streven hun gemeenschappelijke roeping te vervullen tot eer van de ene God, Vader, Zoon en Heilige Geest.

Dat is een letterlijk citaat uit de constitutie van de Wereldraad van Kerken. Het vormt dus ook de basis van de wereldwijde oecumene. Het keert niet toevallig terug in de grondslag van alle wereldwijde oecumenische raden, federaties of gemeenschappen. Die grondslag is er niet voor de vorm. Als je elkaar herkent in het geloof in de drie-enige God, is dat een krachtige impuls om met elkaar kerk te zijn en ook te zoeken naar een zichtbare eenheid. Bij een gezamenlijke verbondenheid in de drie-enige God kan met scheidingen en scheuringen geen genoegen genomen worden.

Belijden is ja zeggen

De kerk belijdt de drie-enige God. Dat is niet de een of andere moeizame taak. Belijden is een antwoord op de onbegrijpelijke goedheid van God in Jezus Christus. Het is een reactie op de liefde van God, op Gods toewending tot de wereld. (PKO I,3) Omdat de kerk daarin betrokken is, belijdt ze God. Betrokken wil zeggen: je bent er diep door geraakt, en je wilt je er dienstbaar aan maken. Belijden van God is daarom een zaak van vreugde en dankbaarheid. Dat wordt op een ontroerende manier zichtbaar wanneer mensen in het midden van de gemeente belijdenis van het geloof doen. Dan is de hele gemeente in feeststemming.

Belijden is vooral ja en amen zeggen. Het is beamen van wat je ontvangt. Het is ja zeggen tegen de God die zich openbaart met de namen van Vader, Zoon en Heilige Geest. Daarom zit in belijden ook een uitbundigheid. Niet toevallig hebben we belijdenissen in meervoud. Want over God komen we niet uitgesproken. Er zit zelfs een soort verliefdheid in. Juist omdat God drie-enig is, zet Hij ons hart in gloed en brengt Hij

onze tong in beweging. We komen er evenmin over uitgezongen. Elke commissie die een liedboek moet samenstellen heeft grote moeite om de bundel binnen de perken te houden.

Daarbij vervult de Bijbel een sleutelrol. In het geciteerde artikel 1,3 wordt geschreven: de kerk belijdt *in gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift als enige bron en norm van de kerkelijke verkondiging en dienst*. Ons spreken over God vindt zijn *bron* in de wijze waarop de Schrift over God spreekt. Dat is een overvloeiende bron. Zelfs een zo overvloeiende dat het spreken over God niet op één noemer is te krijgen. Het zijn vele stemmen die in de Bijbel klinken, die voor verschillende lezers verschillende zeggingskracht hebben. Toch gaat het in de Bijbel wel om dezelfde God. Het is de God van Mozes en Mirjam, van Maria en Petrus. Het is 'God met ons', Immanuël, die een weg gaat met Israël en de volkeren, naar de voltooiing van alle dingen.

Belijden is nee zeggen

Belijden is ook nee zeggen. De kerk wordt opgeroepen *het belijden te toetsen bij het licht van de Heilige Schrift* (PKO I,10). De Heilige Schrift is niet alleen bron maar ook *norm*. Dit betekent dat, waar het om verkondiging en dienst gaat, over God niet alles gezegd kan worden. We staan in de ruimte van de *toewending van God tot deze wereld*. Los van die ruimte mist spreken het doel. Een kerk waarin 'alles gezegd kan worden' is een nietszeggende kerk. Ze wordt ontrouw aan haar roeping en ongelooftwaardig naar buiten.

Bij ja zeggen hoort dus ook nee zeggen. *De kerk weert wat haar belijden weerspreekt*. (PKO I,11) Het gaat er niet om alles maar buiten te sluiten wat de kerk toevallig niet zint. Evenmin om gelijkhebbigheid. Grenzen zijn er ter wille van het heil en daarmee van de ware menselijkheid. Die is immers gegeven met het genadige ja-woord van God tot in zichzelf verloren mensen. God heeft zich ons lot aangetrokken door Jezus Christus. Hij heeft ons bevrijd van de duistere machten. Wie dat – in zijn/haar kerkelijke dienst – ontkent, laat toe dat de schaduw over het leven komt. God komt ons te hulp en heiligt ons door de Heilige Geest. Wie dat laat vervagen of uitwist, laat mensen aan hun lot over. De verkondiging van de kerk geeft stem aan de God die de vernedering op zich heeft genomen om mensen te verhogen. Dat verdraagt geen compromissen. Zo heeft de 'Bekennende Kirche' (Belijdende Kerk) in de Theologische Verklaring van Barmen (1934) *ja* gezegd tegen Christus en daarom *nee* tegen die leer die het nationaal socialisme en de beginselen daarvan in de kerk wilde invoeren. Het was toen kiezen of delen. Een leer die de schat rooft van de bruid, moet geweerd worden. Bij de keuze van Christus voor de bruid hoort de keuze van de bruid voor Christus.

Wat het belijden weerspreekt is overigens niet hetzelfde als *wie* het belijden weerspreekt. De kerk is in het verleden steeds terughoudend geweest als het gaat om personen maar duidelijk als het gaat om de zaak van het belijden. Aan dat laatste heeft deze handreiking een bijdrage willen leveren. Een bijdrage zowel aan het *ja* zeggen als aan het *nee* zeggen van een belijdende kerk.

Het geloofsgesprek

Belijdende kerk zijn we met elkaar. We scherpen ons aan elkaar en verrijken elkaar. Dat gebeurt in het geloofsgesprek. Dat moet dan ook steeds weer gevoerd worden: tussen gemeenteleden onderling, maar ook daar waar gemeenten elkaar treffen. In een sfeer van openheid en ontvankelijkheid, met ernst en in vreugde. Niet alleen als een gebeuren in de kerk, maar ook als een oefening die helpt om kerk te zijn die gezonden is in de wereld. Met open ogen en een open hart. Als getuige van de levende God. Zo versterkt het geloofsgesprek ons in onze roeping om God ter sprake te brengen. Ook daaraan wil deze handreiking dienstbaar zijn.

Gespreksvragen bij de pastorale handreiking 'Spreken over God'

Deze gespreksvragen zijn bedoeld als hulp bij de bespreking van de handreiking. U kunt alle vragen bespreken maar ook een keuze maken uit de verschillende vragen. Het is zinvol om het gesprek per hoofdstuk te voeren als bezinning op een kerkenraadsbijeenkomst. Natuurlijk is het ook mogelijk om een gesprekkenreeks van bijvoorbeeld vijf avonden te organiseren voor belangstellende gemeenteleden. Bij grote groepen is het aan te raden groepjes van 5 – 7 mensen te vormen.

Hoofdstuk 1 God ter sprake brengen

1. In de tekst wordt gezegd dat er in de samenleving meer belangstelling is voor God en geloof.
Merkt u zelf die belangstelling op in vergelijking met bijvoorbeeld twintig jaar geleden? Zo ja, op welke manier?
2. Ervan uitgaande dat er meer belangstelling voor God en geloof is, hoe zou de kerk van die ontwikkeling kunnen gaan profiteren? Kunt u voorbeelden/suggesties aanreiken?
3. Mensen hebben over God gesproken en in Hem geloofd, en zullen dat blijven doen.
 - a. Wat is voor u belangrijk in het 'spreken over God'?
 - b. Kunt u voorbeelden noemen van gesprekken met medegelovigen, buitenkerkelijken en/of andersgelovigen?
 - c. (Hoe) komt geloof ter sprake in het contact met uw kinderen of burenen?
4. Het geloof van een mens staat nooit op zichzelf, het heeft altijd te maken met opvoeding/ontmoetingen.
 - a. Wanneer begon uw geloof, in welke periode en/of met welke gebeurtenis(sen)?
 - b. Beschrijf eens kort het geloof van uw ouders, of het geloof van anderen die invloed hadden op uw leven.
 - c. Op welke wijze heeft uw levensgeschiedenis/geloofsgeschiedenis invloed gehad op uw 'spreken over God'?
 - d. Roept het geloof in God bij uzelf vragen op? Zo ja, welke?

5. We volgen in ons spreken over God vaak de beelden die ons aangereikt worden door de Bijbel. Welke woorden of beelden spreken u aan en helpen u iets van God te verstaan of te ervaren?
6. Joh. 1: 1 en 14 spreken over het Woord van God dat vlees werd in Jezus Christus. Welke betekenis heeft dat voor u?
7. Spreken over God is in de geloofsgemeenschap steeds verbonden met 'spreken door en met God'. Met name in het gebed kun je je openstellen voor het Woord en de Geest van God.
 - a. Bidt u tot God of tot Jezus, of wisselt dat?
 - b. Maak samen een gebed en neem voor ieder groepslid een gebedsnotitie op.
 - c. 'Zegt' God ook wel eens nee?

Hoofdstuk 2 Hoe spreken we over God?

1. a. We blijken twee manieren (persoonlijk/onpersoonlijk)¹ van spreken nodig te hebben om over God te spreken. Hij is immers groter dan ons hart. Hoe ervaart u de afstand tot God en Zijn nabijheid?
 - b. In het spreken over God mag ook enige eerbied doorklinken. Vindt u dat u voldoende uitdrukking kunt geven aan de eerbied voor God, in de kerkdienst en ook thuis?
 - c. Hoe tonen wij/hoe toont u uw eerbied?
2. In het spreken over God wordt in dit hoofdstuk het geloof in God ontvouwd in 'Vader, Zoon en Heilige Geest. De woorden die daaraan verbonden worden zijn 'Schepper, Verlosser, Vernieuwer'.²
 - a. Wat zeggen deze woorden u als het gaat om het spreken over God?
 - b. Hebt u binnen dat drievoudige spreken over God bepaalde voorkeuren? Spreekt het een u wellicht meer aan dan het ander?
3. Er bestaat een verband/relatie tussen God en Jezus Christus.³ Hoe is die relatie tussen God en Jezus Christus voor u?
4. Stel dat u een top 5 zou maken van 'anderen' die belangrijk voor u zijn. Staat God in uw top 5?

¹ Zie alinea 'Persoonlijk spreken over God' en 'De betekenis van onpersoonlijk spreken over God'.

² Zie alinea: door Jezus Christus (hoofdstuk 1).

³ Zie alinea 'Schepper, Verlosser en Vernieuwer'.

5. In de tekst wordt verwezen naar Psalm 8, een psalm waarin de mens spreekt over God. Maak in uw groep samen een eigentijdse versie van deze psalm. Een voorbeeld vindt u in de bijlage 'Naar Psalm 8'.

Hoofdstuk 3 Spreken over God en de ervaring (1)

1. Hoe en waar(in) ervaart u iets van God? Kunt u God bijvoorbeeld in de natuur ervaren?
2. Hoe zou u uw ervaringen van God willen omschrijven?
 - a. Maak keuzes uit beelden van God aan de hand van fotokaarten, schilderijen, krantenknipsels, tijdschriften e.d.⁴
 - b. Welke beelden van God spreken u aan?
 - c. Kies een naam voor God die u het beste vindt passen. U mag alle woorden kiezen die u wilt.
 - d. Door welk bijbelwoord van God voelt u zich bijzonder aangesproken?
 - e. Hoe klonk en hoe klinkt in uw leven de stem van God? Klinkt de stem van God meer als een opgeheven vinger of meer als een troostende en bemoedigende stem?

⁴ Voor ondersteunende en creatieve werkvormen zie de digitale flyer 'geloofsgesprek':

<http://www.pkn.nl/4/site/uploadedDocs/Overzicht1.pdf>

Of: Bijbelse beelden van God uit 'Aangenaam kennismaken', de Introductie cursus voor volwassenen in Bijbel, geloof en gemeentezijn (niet meer verkrijgbaar)

BIJBELSE BEELDEN VAN GOD

Bekijk deze tekeningen die op de één of andere manier iets van God vertellen. Welke spreekt je het meest aan?

Zoek in de bijbel de bij het beeld vermelde tekst en lees die door: Wat vertelt deze tekst over God? Voegt dit nog wat toe aan het beeld? Spreekt de tekst je aan of niet? Waarom wel/niet? Zijn er vragen?

3. In het spreken over God ervaren mensen heil – het uitzien naar een wereld die goed is – maar ervaren zij ook de pijn en de kwetsbaarheid van het leven dat soms haaks kan staan op de wereld van God. Herkent u deze dubbelheid en wat doet die met u?
4. In het spreken over God ervaren mensen heil – het uitzien naar een wereld die goed is – maar ervaren zij ook de pijn en de kwetsbaarheid van het leven dat soms haaks kan staan op de wereld van God. Herkent u deze dubbelheid en wat doet die met u?
5. In hoeverre wordt uw spreken over God beïnvloed door momenten waardoor je boven jezelf wordt uitgetild en ontmoetingen met mensen waarin God zichtbaar wordt. Werkt dit door in uw spreken over God?⁵
6. In het spreken over God, zo hebben we in de voorgaande vragen kunnen merken, spelen bepaalde bijbelse beelden een belangrijke rol. Een van beelden ontleen we aan Psalm 23. Langs de woorden van deze psalm willen we de verschillende plekken van Godservaringen in een mensenleven op het spoor komen. U kunt dat doen aan de hand van de bijbeltekst of op de manier zoals aangegeven in de bijlage 'Plekken van Godservaringen'.

Hoofdstuk 4 Spreken over God en de ervaring (2)

1. Er wordt in de tekst een aantal oorzaken genoemd voor het ontbreken van Godservaring.⁶ Herkent u een of meer van deze oorzaken? Waarin ziet u kansen voor de christelijke gemeenschap als het gaat om het 'Spreken over God'?
2. Taal is heel belangrijk in het spreken over God. Soms hebben mensen nieuwe taal, nieuwe woorden nodig om over God te spreken. Herkent u dit bij uzelf en probeert u ook nieuwe taal, nieuwe woorden te vinden in het spreken over God?
3. Spiritualiteit kan een manier zijn om God dichterbij te laten komen.⁷ Spreken de bekende spirituele vormen zoals gebed, meditatie, geduld en oefening u aan of zoekt u naar andere vormen van spiritualiteit om God te ervaren?

⁵ Zie hiervoor hoofdstuk 3, alinea 'Ervaring van God is tegendraads'.

⁶ Zie alinea 'Gemis aan ervaring van God en de oorzaken'.

⁷ Zie alinea '(Christelijke) spiritualiteit'.

4. Welke ervaringen hebben uw geloof in God of uw spreken over God negatief beïnvloed of werk(t)en zelfs blokkerend?
5. In de tekst wordt gesteld dat negatieve ervaringen voor velen te maken hebben met vormen van lijden.⁸ Hoe gaat u om met het leed in de wereld: hoe verhoudt God zich tot het kwaad?

Hoofdstuk 5 Een belijdende kerk

1. De Protestantse Kerk is een belijdende kerk. Waarin komt dat voor u het meest tot uitdrukking?
2. De christelijke kerk belijdt God als de drie-enige God: Vader, Zoon en Heilige Geest.⁹
Vindt u het belangrijk dat de kerk haar grenzen aangeeft door middel van deze belijdenis?
3. Belijden kan soms betekenen dat je nee moet zeggen. Op welke momenten moet de kerk de grenzen bepalen van wat binnen het belijden van de kerk ligt en wat niet?
4. In de tekst¹⁰ wordt gesproken over het verschil tussen *wat* het christelijk belijden weerspreekt en *wie* het christelijk belijden weerspreekt. Vindt u dat de kerk een thema of idee krachtig kan veroordelen, maar met personen op een terughoudende manier dient om te gaan?
5. Hoe ziet uw persoonlijke belijdenis eruit? Kunt u bijvoorbeeld benoemen welke elementen in deze belijdenis een plek krijgen?
6. U kunt met elkaar kiezen uit een aantal belijdenissen (op tafel aanwezig). Kies er één uit en bespreek in uw groep wat u aanspreekt en wat niet of minder. (*zie bijlage 'Geloofsbelijdenissen'*)
7. In de tekst¹¹ gaat het o.a. over het handelen van de kerk. Kunt u een voorbeeld geven van persoonlijk 'christelijk' handelen?
8. Vertelt u eens aan elkaar waarom u met uw geloof in God beter af zou zijn. Met andere woorden: wat hebt u aan uw geloof in God?
9. Welke dingen doet u niet omwille van uw geloof in God?

⁸ Zie alinea 'Spreken over God en alles wat tegen de ervaring ingaat'.

⁹ Zie alinea 'De drie-enige God'.

¹⁰ Zie alinea 'Belijden is ja zeggen en Belijden is nee zeggen'.

¹¹ Zie alinea 'De kerk brengt God ter sprake'.

bijlagen

Naar Psalm 8

1. Uw weids gebaar toont ons de hele aarde.

Uw grote naam klinkt op in de natuur.

De hemel schittert dagelijks uw waarde.

't Is in de schepping, koninklijk en puur.

2. Verbind Uw naam niet aan de macht, de sterke.

't Is bij de zwakke, waar Uw kracht herleeft.

Ook als wij weinig van u kunnen merken,

Ons twijfelend geloof u nodig heeft.

3. Kijk ik omhoog, beleef ik Uw genade.

Wat is het groot en machtig om ons heen.

Het moet zo zijn, het heeft met U te maken.

Zon, maan en sterren, wij zijn niet alleen.

4. De mens is klein en is het dan geen wonder

dat u vanuit een hoger perspectief,

de mensen ziet, U maakt hen heel bijzonder

kijkt naar hen om en ja, U hebt ons lief.

5. U koos de mens en maakte hem op aarde:

heer van de schepping, heel dicht bij u zelf.

Niets is er hoger, niets van groter waarde,

hoe hoog je zoekt, of ook hoe diep je delft.

6. U koos ons uit om dienend te beheren.

U plaatste alles onder ons bestuur.

U wijst ons aan, u kunt het ons ook leren.

Uw grote naam klinkt op in de natuur.

(te zingen op de melodie van Psalm 110)

Plekken van Godservaringen

Bespreek de 'posities in de psalmttekst' en verdeel in groepjes. Het gaat hier om een bibliodrama-achtige vorm, waarbij 'plekken' uit de psalm in de zaal zijn uitgezet en de aanwezigen in groepjes deze plekken aandoen. Er is op elke plek iemand aanwezig die met het groepje praat of er liggen enkele gespreksvragen klaar.

a. De deelnemers worden verdeeld over 4 plekken 'in de psalm'. Deze plekken staan op grote papieren geschreven: 1. Ogen van hen die mij benauwen; 2. Het dal van diepe duisternis; 3. Grazige weiden, rustige wateren en 4. Verkwikking van de ziel; de dis, zalving met olie, de beker die overvloedt.

De mensen verzamelen zich bij die papieren en hebben gelegenheid om met post-it papiertjes een reactie bij de plekken te schrijven. (Op de achtergrond speelt muziek.)

b. De voorganger opent dit deel met een kort woordje over 'mij ontbreekt niets'. Vier interviewers praten elk maximaal vijf minuten met een groepje over 'waarom sta je juist hier?' Daarbij gaat het er niet om zoveel mogelijk mensen aan bod te laten komen, maar eerder om door te praten over het waarom en over ervaringen (gesprek met enkele mensen).

(U kunt de muziek gebruiken om aan te geven wanneer de vijf minuten voorbij zijn, bijvoorbeeld als de muziek stopt, wisselen. De voorganger maakt aantekeningen voor de inhoud van de voorbede en sluit met een kort woordje over 'het huis van de Heer'.)